

Prif ganfyddiadau

Safonau

Pan gânt y cyfle i wneud hynny, mae disgyblion yn mwynhau dysgu am hanes, hunaniaeth a diwylliant lleol a Chymru. Er enghraifft, mae disgyblion yn mwynhau dysgu am ddigwyddiadau fel Tryweryn, Cilmeri a Therfysgoedd Beca. Yn benodol, maent yn mwynhau gweithgareddau lle maent yn dysgu am arwyddocâd digwyddiadau ac unigolion lleol yng nghyd-destun hanes Cymru, Prydain a'r byd. Pan gânt gyfle i astudio hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig, mae disgyblion yn mwynhau astudio cyfraniad unigolion amrywiol at hanes, fel John Ystumllyn, Martin Luther King, Harriet Tubman a Nelson Mandela. Wrth iddynt aeddfedu, mae disgyblion yn gwerthfawrogi sut bydd eu dealltwriaeth o hanes a diwylliant yn eu helpu i ddatblygu'n ddisgyblion moesegol a gwybodus o Gymru a'r byd. Mae disgyblion yn mwynhau trin arteffactau a thystiolaeth gyffyrddadwy, darllen nofelau wedi'u seilio ar ddigwyddiadau hanesyddol, defnyddio adnoddau digidol, a pharatoi a chyflwyno dadleuon wrth ystyried safbwyntiau gwahanol.

Ym mwyafrif yr ysgolion, nid oes gan ddisgyblion lawer o wybodaeth am y digwyddiadau hanesyddol sydd wedi ffurfio eu hardal leol, ac ni allant enwi llawer o Gymry arwyddocaol o hanes. Nid ydynt yn creu cysylltiadau rhwng unigolion a digwyddiadau yn hanes Cymru â hanes Prydain a'r byd, ac nid ydynt yn datblygu dealltwriaeth o sut mae cysyniadau hanesyddol allweddol yn berthnasol i gyd-destunau lleol, cenedlaethol a rhyngwladol. O ganlyniad, nid ydynt yn datblygu dealltwriaeth gysyniadol gynyddol a chydlynol o hanes Cymru. Yn aml, mae hyn oherwydd nad yw cyfleoedd i astudio hanes lleol a chenedlaethol yn cael eu cynllunio'n strategol. Mewn ychydig o ysgolion, mae gan ddisgyblion wybodaeth a dealltwriaeth drylwyr o hanes lleol a hanes Cymru. Mewn ychydig iawn o ysgolion, gwna disgyblion gysylltiadau ystyrion rhwng eu hardal leol a hanes Cymru, Prydain a'r byd. Yn gyffredinol, mae gallu disgyblion i alw digwyddiadau a bywyd hanesyddol yng Nghymru i gof ar ei gryfaf pan fyddant wedi ymweld ag amgueddfa neu safle hanesyddol sy'n dod â'r digwyddiadau hyn yn fyw.

Yn y rhan fwyaf o ysgolion, mae gan ddisgyblion wybodaeth a dealltwriaeth gyfyngedig o hanes pobl a chymunedau Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig. Gall llawer o ddisgyblion enwi unigolion o hanes rhyngwladol ond, yn gyffredinol, mae ganddynt ddealltwriaeth gyfyngedig o'u harwyddocâd hanesyddol. Nid yw'r rhan fwyaf o ddisgyblion yn gwybod am hanes unigolion a chymunedau Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yng Nghymru. Mewn ychydig iawn o ysgolion, lle mae hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig wedi'i flaenoriaethu a'i gynllunio'n dda, mae disgyblion yn datblygu dealltwriaeth eang o hanes o sawl safbwynt.

Pan ddiwygiwyd manylebau TGAU i'w haddysgu o 2016, cafodd y gofyniad i ddewis un astudiaeth fanwl ar 'Cymru a'r persbectif ehangach' effaith gadarnhaol ar faint o hanes Cymru sy'n cael ei astudio. Fodd bynnag, mae faint o hanes Cymru a Phobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig sy'n cael ei astudio gan ddisgyblion TGAU a Safon Uwch yn dibynnu gormod o hyd ar y pynciau sy'n cael eu dewis gan ddisgyblion, a'r testunau sy'n cael eu dewis o'r ystod sy'n cael eu cynnig gan y bwrdd arholi. Mae'r gwahaniaeth o ran faint o hanes Cymru a Phobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig sy'n cael ei gynnwys mewn testunau yn ei gwneud yn anodd asesu a chymharu gwybodaeth a dealltwriaeth disgyblion o hanes Cymru a Phobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig. Mae adroddiad yr arholwyr TGAU yn haf 2019 yn awgrymu na chyfeiriodd disgyblion yn ddigon da at gyddestun Cymru yn eu hatebion ar draws yr holl bapurau thematig.

Darpariaeth

Mae mwyafrif o ysgolion cynradd yn cynllunio cyfleoedd priodol i ddisgyblion ddysgu am eu hardal leol a Chymru. Mewn ychydig o ysgolion, mae staff yn defnyddio hanes lleol a hanes Cymru yn sbardun ar gyfer cynllunio testunau a chreu cysylltiadau rhwng hanes lleol, cenedlaethol a rhyngwladol i ddatblygu dealltwriaeth disgyblion o'u lle yn y byd.

Mewn lleiafrif o ysgolion cynradd, nid yw hanes lleol a hanes Cymru yn rhan annatod o gwricwlwm yr ysgol, a chânt eu hystyried yn elfen 'ychwanegol'. Mewn ychydig o ysgolion, nid yw staff yn ystyried hanes lleol a hanes Cymru o gwbl wrth gynllunio eu gwersi. Yn aml, mae hyn oherwydd diffyg gwybodaeth am yr ardal leol a Chymru, neu orddibyniaeth ar adnoddau sydd wedi'u llunio'n fasnachol.

Mewn llawer o ysgolion uwchradd, mae gwersi'n cynnwys cyfeiriadau brysiog yn unig at hanes lleol a hanes Cymru. Nid yw athrawon yn cynllunio cyfleoedd i ddisgyblion ddatblygu gwybodaeth a dealltwriaeth gydlynys o'r ardal leol a Chymru ar draws cyfnodau hanesyddol. Caiff disgyblion ychydig iawn o gyfleoedd i greu cysylltiadau â digwyddiadau yn hanes Prydain a'r byd, a datblygu eu medrau hanes yng nghyddestun hanes Cymru. Mewn ychydig o enghreifftiau arbennig o effeithiol, mae adrannau hanes yn meddwl yn ofalus am gynnwys eu cwricwlwm ac yn sicrhau cydbwysedd rhwng gwybodaeth a datblygu dealltwriaeth disgyblion o gysyniadau a medrau. Nid yw athrawon yn manteisio'n llawn ar gyfleoedd i astudio hanes lleol a hanes Cymru yng nghyfnod allweddol 4 ac mewn hanes UG a Safon Uwch, gan eu bod yn canolbwyntio ar ofynion penodol arholiadau.

Mae lleiafrif o ysgolion yn cynnwys hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yn eu cwricwlwm. Mae testunau'n canolbwyntio'n bennaf ar hanes rhyngwladol ac amrywiaeth ddiwylliannol mewn gwledydd heblaw Cymru. Ychydig iawn o ysgolion sy'n addysgu disgyblion am gyfraniad unigolion a chymunedau Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig at

hanes Cymru. At ei gilydd, mae darpariaeth ar ei chryfaf mewn ysgolion mewn ardaloedd amlddiwylliannol ac amrywiol yng Nghymru. Ychydig iawn o ysgolion sy'n archwilio neu'n mapio darpariaeth ar gyfer hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig er mwyn sicrhau bod testunau fel gwrth-hiliaeth, tuedd ddarwybod, rhagfarn ac amrywiaeth yn cael ffocws digonol yn eu cwricwlwm.

Mae diffyg gwaith pontio ar gyfer hanes yn gyffredinol yn golygu bod gan athrawon mewn ysgolion uwchradd ychydig iawn o wybodaeth am yr hyn y mae disgyblion wedi'i ddysgu am hanes lleol, hanes Cymru neu hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yng nghyfnod allweddol 2. Mewn ychydig iawn o achosion, mae ysgolion cynradd clwstwr yn cydweithio â'i gilydd a'u hysgol uwchradd i gytuno ar yr hyn sy'n cael ei addysgu yng nghyfnod allweddol 2 a 3. Mewn lleiafrif o ysgolion uwchradd, mae ffactorau yn cynnwys ailadrodd testunau mewn cyfnodau allweddol, a ffocws cryf ar baratoi disgyblion ar gyfer asesiadau TGAU, yn cyfyngu ar faint o hanes lleol, hanes Cymru a hanes Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig y mae disgyblion yn ei astudio.

Mae gan fwyaf o athrawon wybodaeth bynciol gyffredinol, briodol am hanes lleol a hanes Cymru, a hanes rhyngwladol Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig. Lle mae athrawon yn llai hyderus yn eu harbenigedd pwnc neu'r testun sy'n cael ei addysgu, yn aml nid ydynt yn cynnig lefel briodol o her i ddisgyblion. Maent yn rhoi tasgau i ddisgyblion sy'n eu cadw'n brys yn hytrach na datblygu eu medrau hanes, nid ydynt yn archwilio dealltwriaeth disgyblion yn ddigon da, ac nid ydynt yn creu cysylltiadau rhwng hanes lleol, Cymru a'r byd. Nid oes gan y rhan fwyaf o athrawon y wybodaeth i addysgu disgyblion yn effeithiol am gyfraniad unigolion a chymunedau Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig at hanes Cymru.

Mae llawer o ysgolion yn cynllunio profiadau cyfoethogi gwerthfawr i ddisgyblion, gan gynnwys ymweliadau â mannau lleol o ddiddordeb. Mae llawer o ysgolion cynradd yn gwahodd preswylwyr a grwpiau lleol i rannu eu profiadau a hanes yr ardal. Mae ychydig o ysgolion uwchradd yn cynllunio cyfleoedd i grwpiau neu gymdeithasau hanes lleol ymgysylltu â disgyblion. Lle caiff hyn ei wneud yn dda, mae gweithgareddau'n tanio diddordeb a brwdfrydedd disgyblion tuag at hanes lleol a hanes Cymru. Mae'r rhan fwyaf o ysgolion yn trefnu darpariaeth addas i hyrwyddo diwylliant Cymru drwy weithgareddau'r cwricwlwm a digwyddiadau ysgol, gan gynnwys Eisteddfod ysgol. Mae'r rhan fwyaf o ysgolion cyfrwng Cymraeg yn cynnig cyfleoedd helaeth i ddisgyblion ddatblygu eu dealltwriaeth o'r Gymraeg a diwylliant Cymru, er enghraifft drwy gynnig cyfleoedd i ddisgyblion gymryd rhan mewn perfformiadau sy'n adrodd storïau a chwedlau lleol a Chymreig.

Mae amrywiaeth ethnig ysgolion cynradd ac uwchradd ar draws Cymru yn amrywio'n eang. Mae'r rhan fwyaf o ysgolion sydd wedi'u lleoli mewn cymunedau amlethnig yn gwahodd grwpiau ac unigolion lleol i siarad am ddiwylliannau, credoau, traddodiadau a hanesion gwahanol. Defnyddia ychydig o ysgolion mewn ardaloedd llai amrywiol

dechnoleg ddigidol i feithrin cysylltiadau â grwpiau amlddiwylliannol, ac unigolion ac ysgolion sydd wedi'u lleoli mewn cymunedau amlethnig.

Arweinyddiaeth

Mae'r rhan fwyaf o uwch arweinwyr ac arweinwyr canol yn yr ysgolion y cysylltwyd â nhw yn nodi bod y Cwricwlwm i Gymru yn cynnig cyfle sylweddol i gyfoethogi a gwella addysgu hanes lleol a hanes Cymru. Er bod llawer o arweinwyr yn cydnabod pwysigrwydd amrywiaeth a hanes a diwylliant Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig, ni chaiff hyn ei adlewyrchu yn eu cynllunio strategol ar gyfer y cwricwlwm na'u harlwy dysgu proffesiynol i staff bob tro. Dim ond lleiafrif o ysgolion sy'n dechrau cynnwys yr agweddau hyn yn bwrpasol yn eu darpariaeth.

Er bod llawer o uwch arweinwyr yn nodi bod staff yn wybodus am hanes a diwylliant yr ardal leol a Chymru, nid oes llawer o dystiolaeth o sut mae ysgolion yn gwerthuso gwybodaeth a dealltwriaeth athrawon o hanes a diwylliant lleol, Cymru a Phobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig. Mae ychydig iawn o ysgolion yn dechrau ystyried safonau a chynnydd disgyblion mewn hanes lleol, Cymru a Phobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig i nodi a chynllunio meysydd i'w gwella. Yn y rhan fwyaf o ysgolion, mae gwybodaeth, dealltwriaeth ac angerdd arweinwyr pwnc tuag at hanes lleol, Cymru a Phobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yn cael dylanwad uniongyrchol ar y testunau sydd wedi'u cynnwys yn y cwricwlwm hanes.

O'r athrawon y cysylltwyd â nhw a ymgwymerodd â'u haddysg gychwynnol athrawon yng Nghymru, ychydig ohonynt yn unig a grybwyllodd eu bod wedi cael hyfforddiant ar hanes Cymru wrth gwblhau eu cyrsiau addysg gychwynnol athrawon (AGA). Ychydig iawn ohonynt a grybwyllodd eu bod wedi cael hyfforddiant mewn hanes a diwylliant Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig. Mae partneriaethau AGA cyfredol yn cynnwys hanes Cymru mewn darpariaeth yn y brifysgol. Mae partneriaethau AGA yn dechrau datblygu eu darpariaeth ar gyfer addysgu gwrth-hiliaeth ac amrywiaeth mewn elfennau craidd ac elfennau pwnc.

Yn y rhan fwyaf o ysgolion, ychydig iawn o ddysgu proffesiynol y gall athrawon fanteisio arno yn ymwneud â hanes a diwylliant lleol, Cymru a Phobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig. Ychydig iawn o ddysgu proffesiynol arbenigol y mae awdurdodau lleol a chonsortia rhanbarthol yn ei gynnig ar y meysydd penodol hyn. O ganlyniad, mae bron pob ysgol yn dibynnu ar eu hyfforddiant mewnol eu hunain i gynllunio ac addysgu hanes lleol, Cymru a Phobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig. Mewn ychydig o'r ysgolion y cysylltwyd â nhw, mae staff wedi ymgysylltu â sefydliadau ac elusennau allanol sy'n hyrwyddo cydraddoldeb hiliol yn ddiweddar i gynnig dysgu proffesiynol ar wrth-hiliaeth ac amrywiaeth yng Nghymru a'r Deyrnas Unedig.

Cyfeiria'r rhan fwyaf o'r ysgolion a gynhwyswyd yn yr arolwg at ddiffyg adnoddau addas ar gyfer addysgu hanes lleol, Cymru a Phobl Ddu, Asiaidd a Lleihafifoedd Ethnig. Dywed llawer o athrawon eu bod yn cael trafferth dod o hyd i ffynonellau crai hanesyddol addas wrth gynllunio profiadau dysgu dilys ac ystyrlon, yn enwedig ar gyfer disgyblion cyfnod allweddol 2 a chyfnod allweddol 3.